

Krónika

Peter Newmark

(1916–2011)

2011. július 12-én, 95 éves korában Surrey-ben elhunyt Peter Newmark angol nyelvészprofesszor, a fordítástudomány egyik legismertebb, és mindenképpen egyik legszeretettreméltóbb egyénisége.

1916. április 12-én született a csehországi Brnóban. Angol nemzetiségű apja textiltereskedéssel foglalkozott. Érettségi után Cambridge-be ment egyetemre, ahol két professzora gyakorolt rá egész további életútját meghatározó hatást: az irodalomkritikus F. R. Leavis és francia tutora, Anthony Blunt. A második világháború alatt Olaszországban a hírszerzésnél teljesített katonai szolgálatot. Amikor Bolzanóba küldték tolmácsolni a német megadásról, az aláírás előtti estét egy villában töltötte német tisztek társaságában, és egész éjjel a német romantikus költőkről beszélgettek. Másnap reggel a megadási szerződést annak rendje és módja szerint aláírták. Tolmácsi szolgálataiért jutalmul három üveg pezsgőt kért, és legnagyobb meglepetésére meg is kapta.

A háború után a Holborn College of Law, Languages and Commerce-ben tanított modern nyelveket, a 60-as években e kollégium modern nyelvi intézetének vezetője lett. A kollégiumot később beolvastották a Polytechnic of Central Londonba (ma már Westminsteri Egyetem), ennek nyelvi dékánjaként ment nyugdíjba 1981-ben. Ezt megelőzően a Surrey-i Egyetem professzora volt, gyakran hívták meg külföldi egyetemekre is vendégelőadóként. Kétszer nősült meg, két lánya (Clare és Liz), egy fia (Matthew) és négy unokája van.

Hosszú élete során Peter Newmark arra törekedett, hogy a fordítást saját jogú egyetemi stúdiumként fogadtassa el. A fordításelméletet heves vitákban, olykor ellentmondásos módokon dolgozta ki és fejlesztette tovább, mindvégig azt az álláspontot képviselve, hogy egy szöveg átvitele egyik nyelvről a másikra egyszerre tudomány és művészet, központi kategóriája, elérendő ideálja pedig az elkötelezett, igazságkereső tevékenység: „A fordítás a morális és ténybeli igazsággal áll összefüggésben. Ezt az igazságot csak úgy lehet hatékonyan visszaadni, ha eljut az olvasóhoz, ez minden fordítás célja és eredménye” – vallotta. Eszerint a fordító erkölcsi felelősséggel felruházott közvetítő, és Newmark hangsúlyozza is, hogy „a fordítás olyan politikai fegyver, amelyet csakis az emberi jogok védelmére, a kölcsönös megértésre és a béke érdekében szabad felhasználni.”

Összehasonlító nyelvtudománnyal, szemantikával és szociolingvisztikával foglalkozó műveit sokan talán száraznak találják, de Newmark ezeket az elméleti fejtegetéseket mindig élvezetes gyakorlati példákon keresztül szemléltette. Fordítással foglalkozó munkássága több mint három évtizedet ölel át, itt csak a legfontosabb (számos nyelvre, még japánra is lefordított) könyveit említjük meg: *Approaches to Translation* (1981), *Textbook of Translation* (1988), *Paragraphs on Translation* (1989), *About Translation* (1991), *More Paragraphs on Translation* (1998) stb. Utolsó ilyen munkája a fordítás nyelvészeti elméleteiről írott fejezet a *Routledge Companion to Translation Studies* 2009-es kiadásában.

Peter Newmark a nyelvtanulás és -tanítás fontosságának szószólója volt. Meghatározó szerepet játszott a *Chartered Institute of Linguists* nevű társaságban, amelynek elnökévé is megválasztották. Anthony Crane-nel együtt már 1967-ben azon fáradoztak, hogy a *műszaki és szakfordító* posztgraduális képzés – amelynek képzési tervét és programját ő dolgozta ki és vezette be a Polytechnic of Central Londonban – diplomáját elfogadtassák az Egyesült Királyságban. Az 1980-as évektől kezdődően Newmark professzor megalapította és kialakította a Surrey-i Egyetem Fordítástudományi Központját, a Centre for Translation Studies at Surrey-t. Egészen haláláig a *Journal of Specialised Translation* című folyóirat szaktanácsadói szerkesztő bizottságának elnökeként tevékenykedett. Kéthavonként írt egy cikket a *The Linguist* folyóirat „Translation Now” című rovatába, emellett az *Institute of Linguists* alelnöke, tudományos tanácsadója és kiadói tanácsának tagja is volt.

Aligha lehetne elképzelni Peter Newmarknál kedvesebb, szerényebb, szerethetőbb, szeretetreméltóbb embert. Igazi konzervatív öregúr volt, nagy tudású, óriási műveltségű, sok nyelven beszélő professzor, aki nyitott szívvel és elmével bármikor készen állt a szakmai beszélgetésekre, sőt vitákra. Szenvedélyesen érdekelték a nyelvek, a különböző kultúrák és a klasszikus irodalom. Szerette a komoly zenét, a színházat, az irodalmat, főleg a költészetet, de olyan dolgok iránt is érdeklődött, mint az Amnesty International tevékenysége és Palesztina sorsa. Egyetemi hallgatók egész nemzedékeit tanította, akik között szájról szájra jártak a vele (főleg szórakozottságával és gyermeki lelkületével) kapcsolatos történetek és anekdoták. Egyik – azóta világhírűvé lett – kollégája, Anthony Pym az elhunyt professzor nekrológiájában leírja: saját szemével látta, hogy egy nemzetközi konferencián Newmark levette a cipőjét, majd felállt egy székre a terem hátuljában, hogy jobban lássa és hallja az előadót. Mindenkinek segített, és mindenkihez volt egy kedves szava. Jellemző, hogy halála után kollégái és volt tanítványai – Madridtól Amerikán át Hong Kongig – tömegesen tettek közzé hivatalos nekrológokat, személyes visszaemlékezéseket az interneten, mindannyian meleg szavakkal idézve fel Newmark mély emberségét, és méltatva tudósi-pedagógusi kvalitásait.

E sorok írójának egyszer – 1981 decemberében, a Lipcsében megrendezett első *Grundfragen der Übersetzungswissenschaft* című konferencián – volt alkalma személyesen is találkozni vele. Akkor jelent meg az *Approaches to Translation* című könyve, amelynek egy példánya addig járt körbe a konferencia résztvevői között, mígnem majdnem lába kélt, és csak meglehetősen nehezen került újra elő. Előadására még a lipcsei egyetem hallgatói is bejöttek. Egyik este úgy hozta

a sors, hogy mind a ketten a liftet vártuk a szálloda halljában. Beszálltunk, és miközben a lift felfelé indult velünk, összeszedtem minden bátorságomat, és megkérdeztem tőle, hogy szerinte van-e a fordításnak elmélete, és miben áll egy fordításelmélet. „*Any translation theory is a frame of reference*” – mondta, és hogy legyen ideje folytatni, a legfelső emeletre érve észrevétlenül újra benyomtam a „földszint” gombot. Három-négyszer mentünk így fel-le, fel-le. Olyan lelkesen magyarázott a számára teljesen ismeretlen „fiatal kollégának”, hogy fel sem tűnt neki: már hosszú percek óta liftezünk. A magyarázatokra három évtized távlatából már nem emlékszem, de a fent idézett mondatra szó szerint igen, mert azóta is egyfolytában próbálom értelmezni és kifejtetni.

Albert Sándor